

POTŘEBA JEDNOTNÉHO INFORMAČNÍHO SYSTÉMU ÚSES

Doc. Ing. Antonín BUČEK, CSc.

*Ústav lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie, Lesnická a dřevařská fakulta,
Mendelova zemědělská a lesnická universita, Zemědělská 3, 613 00 Brno*

bucek@mendelu.cz

Motto: „Při návštěvě jednoho z úřadů jsem se pracovníka odboru životního prostředí zeptal, jestli se podařilo realizovat či rekonstruovat alespoň některý z navržených prvků Územního systému ekologické stability. Odpověď byla pro mne naprosto šokující: „*proběhlo mapování asi před deseti lety, ale teď jsou ÚSESy v podstatě mrtvé*“. (Trávníček, J. 2006)

Poslání ekologické sítě v kulturní krajině

Vytváření harmonické kulturní krajiny, tedy krajiny esteticky působivé a ekologicky stabilní není jednoduchá ani krátkodobá záležitost. Vytváření územních systémů ekologické stability krajiny je jedním z prostředků k dosažení tohoto dlouhodobého cíle. Zajišťuje minimální prostor pro stabilizační působení přirozených společenstev, prostředí pro různorodou škálu rostlin a živočichů, představujících „mateřská znaménka“ naší krajiny jako krajiny domova. Tvorbu územních systémů ekologické stability lze označit za praktický příklad uplatňování nové adaptivní strategie kultury, založené na přizpůsobování se přírodě, protikladné globalizační útočné strategii ve smyslu Šmajse (1994) (Buček 2006).

Stav informací o ekologické síti

Progresivní koncepce tvorby ekologických sítí v ČR je legislativně kodifikovaná v zák. č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Podle tohoto zákona k základním povinnostem při obecné ochraně přírody patří „ochrana systému ekologické stability“. Vytváření ÚSES je veřejným zájmem, na kterém se podílejí vlastníci pozemků, obce i stát. Ministerstvo životního prostředí ČR je pověřeno stanovit obecně závazným právním předpisem „podrobnosti vymezení a hodnocení systému ekologické stability a podrobnosti plánů, projektů a opatření v procesu jeho vytváření“. Vznik informačního systému ÚSES logicky navazuje na dosavadní etapy vymezení různých hierarchických úrovní ÚSES.

V první etapě byly v první polovině 90.let minulého století zpracovány návrhy generelů nadregionálního a regionálního ÚSES podle území bývalých krajů. Na tuto etapu navázala tvorba generelů lokálních ÚSES v různě vymezených územních jednotkách (katastry obcí, části okresů, někdy i celé okresy). Návazností ÚSES na územní plány sídelních útvarů a projekty komplexních pozemkových úprav řešily dvě metodiky, zpracované v Ústavu územního rozvoje v Brně v letech 1998 a 2000. Objektivní a velmi aktuální potřebu vytvoření jednotného informačního systému ÚSES vyvolává jednak změna administrativního uspořádání ČR a s ní související změna kompetencí, jednak možnost účelného využití nových geoinformačních technologií, umožňujících přehledné a efektivní zpracování souborů územně definovaných dat.

Při sběru a zpracování dat dokumentací ÚSES v modelovém území se ukázalo, že dokumentace nejsou jednotně zpracovány, většinou nejsou k dispozici v digitální formě, často nejsou zpracovány kvalifikovanými projektanty a většinou nejsou navázány na vymezení ÚSES v sousedících územích. Jednotné nejsou ani legendy map, ani označení a číslování skladebných součástí, velké problémy vznikají i při zpracování dokumentací ÚSES v digitální

podobě (Petrová a kol. 2005). Tyto nedostatky jsou jednoznačně způsobeny tím, že neexistuje žádné pracoviště, které by tvorbu dokumentace ÚSES koordinovalo a metodicky usměrňovalo. Metodické postupy vymezování a navrhování ÚSES, zpracované v 90. letech 20. století je třeba doplnit o účelné využití moderních geoinformačních metod. K tomu je třeba nesporně tyto postupy inovovat a zpracovat celostátní závaznou metodiku, aplikovatelnou v další generaci tvorby dokumentace ÚSES.

Jedním z významných nedostatků péče o ekologickou síť na území ČR je absence hodnověrných údajů o funkčnosti ÚSES. Pro hodnocení stavu a péče o skladebné prvky ekologické sítě lze s malou úpravou využít metodiku hodnocení stavu a péče v maloplošných chráněných územích, zpracovanou pro MŽP v loňském roce (Svátek, Buček 2005). Zcela také chybí souhrnné údaje (za jakékoli územní jednotky, od obcí až po celý stát) o realizovaných nových biocentrech, biokoridorech a interakčních prvcích. Nelze tedy celostátně ani regionálně vůbec posoudit ani dynamiku vývoje ekologické sítě, ani rozsah a účelnost vynakládaných prostředků.

Náplň informačního systému

Cílem tvorby integrovaného informačního systému ÚSES by logicky měl být v budoucnosti vznik jednotné datové sady, tvořené závazně vymezenými skladebnými součástmi ÚSES (Petrová a kol 2005). Součástí informačního systému ÚSES by v budoucnu měly také být základní přírodovědné podklady (biogeografické regiony, typy biochor, geobiocenologická typologie krajiny-skupiny typů geobiocénů, současný stav geobiocenóz v krajině-typy biotopů), které tvoří důležitý rámec vymezování a aktualizace ÚSES. Biogeografické a geobiocenologické rámce v disponibilních generelech ÚSES mají velmi různou kvalitu. Velmi často je lokalizace biocenter a biokoridorů chybná, neboť projektant neměl dostatečně podrobné informace o území. Biocentrum (či biokoridor) je pak umístěno schematicky podle prostorových kritérií, často na lokalitu s malou ekologickou stabilitou, i když v okolí je k dispozici existující ekologicky významný segment krajiny, který by mohl okamžitě dobře nebo optimálně naplnit požadovanou funkci.

Velmi důležité je odlišení závaznosti vymezení skladebných součástí ekologické sítě. Závaznost vymezení vzrůstá v řadě generel ÚSES - plán ÚSES zpracovaný v ÚPD - projekt ÚSES ve schváleném projektu KPÚ či LHP. Součástí databáze by měly být jednak výše zmíněné přírodovědné informace, jednak údaje o fungování a zajištění péče ve stávajících a nově vytvořených skladebných prvcích ÚSES všech hierarchických úrovní. .

Domnívám se, že informační systém ÚSES by měl být budován způsobem „zdola nahoru“ (bottom-up) a přizpůsoben především potřebám správců skladebných prvků různých hierarchických úrovní podle principu subsidiarity. Pro nejdůležitější a nej hustší síť prvků M-ÚSES je vhodným rámcem území obcí a „malých okresů“, pro R-ÚSES území kraje, NR-ÚSES by měl být prezentován v rámci celé ČR. Do speciální datové sady informačního systému ÚSES je třeba začlenit údaje o současném stavu území, správě, zajištění péče či naléhavosti budování a to včetně vynaložených a potřebných finančních prostředků.

Optimistický příklad na závěr

Desátou nositelkou Ceny Jana Šmardy za ochranu přírody a domoviny na Moravě a ve Slezsku se v roce 2006 stala starostka jihomoravské obce Šakvice Milena Brzobohatá, která má největší zásluhu na tom, že po provedených dílčích pozemkových úpravách v trati Díly pod vinohrady v roce 2004 získala obec 5,5 ha pozemku, který se zastupitelstvo obce rozhodlo využít k vysázení lokálního biokoridoru. Lokální biokoridor Obecní hájek je situován v blízkosti severní hráze dolní novomlýnské nádrže a v budoucnu alespoň zčásti nahradí lužní lesy, zatopené jejími vodami. V pásu dlouhém 750 m a širokém 70 m bylo vysázeno 25 500 ks dřevin. Výsadba byla provedena podle návrhu šakvické občanky Ing.

Svatavy Stehlíkové a to výhradně dřevinami přirozeného lužního lesa. Výsadba dřevin je prostorově rozdělena do tří částí se dvěma průhledy. Celý biokoridor je oplocen, aby vysázené dřeviny byly chráněny proti poškození zvěří, pravidelně je prováděno vyžínání trav a bylin, které by růst dřevin mohly ohrozit. Občané Šakvic, kteří nezištně poskytli části svých pozemků, zastupitelstvo obce i starostka Milena Brzobohatá tak dokázali, že jim stav přírody není lhostejný (Buček 2006).

Literatura

- Buček, A. (2005):* Krajinný ráz v období globalizace. In: Maděra, P., Friedl, M., Dreslerová, J. (eds.): Krajinný ráz – jeho vnímání a hodnocení v evropském kontextu. Ekologie krajiny 1, Sborník příspěvků z konference CZ-IALE, 4.-5.2.2005, Paido Brno. s. 19-24
- Buček, A. (2006):* Cena Jana Šmardy Mileně Brzobohaté. Veronica 20:3:28
- Petrová, A. a kol. (2005):* Závěrečná zpráva projektu VaV/640/5/02 „Metodický postup získávání, zpracování a jednotného udržování dat různých stupňů územní ekologické stability a návrh vytvoření informačního systému Správy datového centra ÚSES ČR“. AOPK ČR Brno. 65 s.
- Svátek, M., Buček, A. (2005):* Metodika hodnocení stavu a péče v maloplošných zvláště chráněných územích. Ústav lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie MZLU, Brno. 38 s..
- Trávníček, J. (2006):* Krajinné struktury v povodí Vítovického potoka. Bakalářská práce. Geografický ústav PřF MU, Brno. 46 s.

Pozn. Příspěvek byl zpracován v rámci řešení výzkumného záměru LDF MZLU v Brně (MSM 6215648902-04-1)